

บทความทั่วไป

“เหล้า”: บทบาทและความสัมพันธ์ ของชุมชนปากกาะญอ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ของสังคมไทย

ศิริรุ่ง ศรีสิทธิพิศาลภ¹

¹ บัณฑิตอาสาสมัครรุ่นที่ 44 ปีการศึกษา 2555 สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์

บทนำ

ท่ามกลางยุคสมัยที่มีการเร่งพัฒนาให้ประเทศไทยเจริญตามประเทศตะวันตก ประเทศไทยเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจและการผลิตแบบทุนนิยมเต็มตัว คนสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทั่วทุกที่ทุกแห่ง แนวทางการพัฒนาในประเทศไทยนั้นจึงมีความพยายามที่จะเข้าสู่การพัฒนาตามแบบตัวอย่างประเทศโลกที่หนึ่งที่เน้นการค้าแบบส่งออกต่างประเทศ เน้นระบบผลิตแบบอุตสาหกรรม สิ่งเหล่านี้เห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ของประเทศไทยที่ผ่านมา ด้วยความตั้งใจของรัฐบาลที่ปลูกฝังค่านิยมดังกล่าว ทำให้ผู้คนในประเทศไทยต่างพากันเดินตามกระแสวัฒนธรรมตะวันตกอย่างรวดเร็วเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความ “ทันสมัย” ในขณะที่เดียวกันก็กำลังจะทอดทิ้งชุดความรู้ความคิดทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในสมัยก่อนมากมาย เพราะถือว่าเป็นความรู้ที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

ในอีกแง่มุมหนึ่งยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย ที่ยังคงมีวิถีการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่สำคัญคือ “กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ” แม้จะอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทุกอย่างสามารถเชื่อมโยงหากันและพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงให้พัฒนาไปในรูปแบบเดียวกันนั้นคือการพัฒนาแบบอุตสาหกรรม แต่กลุ่มชาติพันธุ์นี้ยังคงมีวิถีชีวิตที่มีความเฉพาะแตกต่าง กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอบางพื้นที่ในประเทศไทยยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่เป็นผลมาจากการพัฒนาตามกระแสหลักจากเดิมมากนัก พวกเขายังดำเนินตามวิถีชีวิตที่ถูกถ่ายทอดส่งต่อมาหลายรุ่นหลายสมัย ไม่ว่าจะเป็นวิถีการผลิตและการดำรงชีวิตที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ ข้อห้าม ความเชื่อประเพณี ภาษาพูด เครื่องแต่งกาย ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน ฯลฯ ที่มีลักษณะเฉพาะและ

แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ สิ่งเหล่านี้นี้สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์และชุดความคิดความเชื่อของคนปกากะญอที่มีความแตกต่างจากระบบความคิด การพัฒนากระแสหลัก

ความเป็นปกากะญอนั้นคือกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ รูปแบบการดำรงชีวิต วิธีการทำมาหากินมีความสอดคล้องเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม ในการศึกษาชุมชนปกากะญอนั้น สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ปกากะญอ คือ “เหล้า” หรือ “จิ” สิ่งนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่มีบทบาทสำคัญของวิถีคนปกากะญอ เพราะเหล้าเป็นผลผลิตที่ได้มาจากข้าวซึ่งเป็นเกษตรกรรมหลักที่คนปกากะญอทำมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษและการใช้สมุนไพรมากมายมาทำเป็น “โก๋มิ” (แป้งเหล้า ส่วนประกอบที่สำคัญที่ใช้ในการต้มเหล้า) สะท้อนให้เห็นความรู้เรื่องสมุนไพรและความผูกพันกับธรรมชาติ ในวัฒนธรรมปกากะญอนั้น สิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งเสพติดตามที่รัฐนิยามแต่เหล้านั้นถือเป็นวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของคนปกากะญอ เพราะเหล้าเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของคนปกากะญอ เช่น การแต่งงาน, การมัดมือ, การรักษาโรค ฯลฯ ในสังคมปกากะญอนั้นแทบทุกครัวเรือนสามารถต้มเหล้าเพื่อใช้ในพิธีต่างๆ ได้ เหล้ายังเป็นเครื่องมือที่ใช้แสดงไมตรีจิตต่อกันในชุมชนและแขกที่มาในชุมชนอีกด้วย

การศึกษาคครั้งนี้ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “บทบาทของเหล้า” ว่าเหล้านั้น มีความสัมพันธ์อย่างไรกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนปกากะญอ ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยนั้นส่งผลต่อบทบาทของเหล้าในชุมชนปกากะญออย่างไรอีกด้วย พื้นที่ที่ศึกษา คือ หมู่บ้านทิจอซี หมู่ที่ 11 ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ซึ่งเป็น

ชุมชนที่ยังคงมีวิถีการดำรงชีวิตแบบปกากะญอ ผู้คนในชุมชนยังคงทำการเกษตรกรรมที่พึ่งพิงธรรมชาติในการเลี้ยงชีพเป็นส่วนใหญ่ งานศึกษาชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาความสำคัญของบทบาทของเหล่าในวิถีชีวิตวัฒนธรรมและองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตเหล่าของคนปกากะญอ เพราะในปัจจุบันนี้ค่านิยมการบริโภคเหล่าของคนในสังคมนั้นสะท้อนให้เห็นการบริโภคแบบขาดรากฐานทางวัฒนธรรม ทั้งๆ ที่การบริโภคเหล่านั้นมีความซับซ้อนในแต่ละสังคม มีความเป็นมาการเข้าใจบทบาทของ “เหล่า” ในสังคมวัฒนธรรมของปกากะญอนั้น จะทำให้เข้าใจความซับซ้อนของชุมชนทางวัฒนธรรมหนึ่งๆ มากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะวิเคราะห์หรือวิพากษ์ เพราะการมองเหล่าเพียงในแง่การแพทย์และสุขอนามัยแต่เพียงอย่างเดียวโดยขาดความเข้าใจในแง่มุมทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง นั้นอาจทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาการใช้เหล่าในชุมชนชนบทได้สมบูรณ์ เพราะขาดเข้าใจวิถีชีวิตของคนในชุมชน การศึกษาครั้งนี้หวังว่าจะสะท้อนให้เห็นภาพของวิถีชีวิตวัฒนธรรมของคนปกากะญอ และอีกสิ่งหนึ่งคือภาพความเปลี่ยนแปลงของชุมชนปกากะญอที่เป็นผลสืบเนื่องจากการพลวัตการพัฒนาของสังคมชนบทในประเทศไทยอีกด้วย

“บทบาท” ของเหล่าในชุมชนกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) บ้านทิวอ๊ะ

วิถีชีวิตของคนกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) นั้นมีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติที่แวดล้อมอย่างลึกซึ้ง บรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (ปกากะญอ) มีความรู้ทางนิเวศที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน ความรู้ชุดนี้เป็นรากฐานที่สำคัญในวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่แต่เดิมมีระบบการทำเกษตรแบบยังชีพ และผลิตผลสำคัญที่เป็นสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิตลูกหลานของคน